

MEDITAZIONE.

TALLÓZÁS A NÉPMŰVÉSZET MEZEJÉN.

ÍRTA: MARGITAY ERNŐ.

Csodálatos nép ez a mienk. Ha idegen nemzet művészetének másodrangú termése kerül a szeme elé, akkor tömegesen zárandokol a bámulására és olyan vásárlókedve támad, mintha minden második mecénás volna közülök. Ha azután a Társulat rendezi kiállításait, azokat vagy meglátják a kritikával egyetemben, vagy nem. Ugyan miért? Azért, mert nem tudják az értékét és nem értik. Ennek bizonyága az, hogy nem vették észre az Iparművészeti Társulat, Múzeum és Iskola pompás népművészeti gyűjteményét, hogy közönbösen mennek el a kiállítás anyaga mellett ugyanakkor, amikor alacsony színvonalú kis kiállításokról hasábokon át zengett a kritika. Hogy az új szépségekért küzdő csapat nem tudja, mennyi kincsünk van felhalmozva a néprajzi múzeumban — az nem újság. Ki dolgozik ma csak a munkáért magáért? És ki annyira idealista, hogy üzleti felvonulások, reklámművészet nélkül munkálkodjék a magyar kultúra megteremtésén? A népművészettel való foglalkozás olyan, mint a korálok munkája. Lassú, hatásában azonnal észre nem vehető. És sok korál elhaló testének kell összehalmozódnia, amíg szírték öblében, lopott zsákmányon megosztzkodhatik az első kalózbárka.

Meg azután alig valakinek érdeke a nép művészetének ápolása. Az egyén nem érvényesülhet vele, modern művész különb ornamenszt alig teremthet, mint ami a magyarság lelkén századokon keresztül átszűrődött, megtermett. És megtermett annyira összeforrva, egésszé válva az anyagával, hogy ma, amikor kevesen tudják az anyagszerűség elengedhetetlen alaptörvényét, alig akad, aki felhasználhatná, tovább fejleszthetné... Ezért nem művészet a népművészet, ezért nem tudomány a népművészettel való foglalkozás.

Nem művészet? Erre elég, ha azt mondom, hogy osztrákok, németek, angolok fűrgén felhasználják a mi díszítőelemeinket, amelyek elsilányulva, megtépve, lerontva kerülnek idegen művészi termékeként, külföldi lapok hasábjain a szemünk elé. Akkor azután tetszik nekünk, de ezekkel az eredetileg magyar díszítőmotívumokkal bizonyítjuk, hogy amit idehaza csináltak, nem egyéb, mint a külföld utánzása. Jellemző ez az eljárás.

Nem tudomány? Úgy, ahogy ma beszélnek a népművészetről, tényleg nem az. Nem irodalmi kirándulások talaja ez a művészet. Nem lehet másfélmárkás német fűzetből, művészeti lexikonból korszakalkotó művet írni róla. Nagyon sok küzdés, tanulás, vergődés után juthatunk közelébb a lelkéhez.

Kutatnunk kell, hogy Ázsiának melyik vidékén lakott valaha a magyarság. Tudnunk kell, hogy mely nemzetek, népek kulturája élt ott. Ismernünk kell azoknak vallását, a vallás szertartásait, a mitológiát, az ősfoglalkozásokat, a ruházkodást, életmódot. Mert ezek együtt teremtettek művészetet. Ismernünk kell a nemzetek vándorútjait, a kereskedelem akkori gócpontjait, meg azt, hogy mely vidékek cserélték ki ezeken a helyeken egymással kulturájuk termését. A Kaspi-tengertől Indiáig, a perzsa határtól a kínai nagy sívatagig ismernünk kell ezt az őskulturát, hogy a díszítőmotívumok egy része szólhasson hozzánk. Tudnunk kell, hogy kik voltak a Szasszanidák, hogy tudhassuk, milyen volt a honfoglaló magyarok művészete. Amikor pedig a honszerzők idevezető útját figyeljük, a velük érintkező népekhez is közünk támad. És eljutunk Bizánchoz, az aranykupolák, mozaikos templomok városához, amelyet izzó szemmel kerülget minden barbár. Ahhoz a városhoz, amelynek kereskedői az Eufrát és Tigris mentén szállítják India selymét, inkrusztált munkáit, csodás virágokkal telehintett perzsa szőnyegeket, fátyolokat, edényeket. És Bizánc a maga arany, ezüst kupáit, biborát, cifra fegyverét szerződés-kötés-kor ajándékkul adja nekünk is. És akkor, amikor a mai Magyarországon emelkednek a nemezsátrak, a görög gályák megtalálják a Dunán felfelé vezető utat. A kalandozások korában Nyugat

drágaságai jutnak zsákmányul. És jönnek a talián, német szerzetesek s elpusztul a régi vallással a régi művészetnek is tenger emléke. A rabszolgáktól szintén tanul a magyarság.

A beszivárgott Nyugat képviselői, a királyasszony és dámái, a kolostorok apácái és idetelepedett sváb ritterek asszonyai templomos ruhákra hímezték országuk díszítését. A magyar jobbágyok asszonyai tovább vitték az újmódit, amivel bírokra kelt a Kelet álmának minden karcsú vonala, színfoltja. Ártott neki, de megbirtuk, mert Napkelet felől néha friss szél állította meg a tulsó oldalról jövő felhőt. A besenyő berények pezsgővérű lakói meg a kúnok az ázsiai steppék gyermekei voltak. Észrevették ezt némelyek abban az időben is. ... Marci Chronica De Gestis Hungarorum: „Fülöp, Fermo püspöke, az apostoli szék legátusa megtiltotta — mert Kún László nem katolikus módra élt — a magyaroknak többek között a kún süveg viselését is.“ ... A kún süveg ugyanolyan volt, mint száz meg száz esztendővel ezelőtt napimádó babiloni pogány papok fővege...

Azután jönnek az Anjouk. Velük genovai, nápolyi és velencei kereskedők a maguk vidékének áruival. Ámde ezekre a termékekre szintén ráütötte bélyegét a Kelet. Mert Velence és Genova gazdagsága, pompája, ragyogása, minden nagysága a keleti kereskedelmen alapult. Nápolyhoz pedig nagyon közel volt Szicília, a szaracénok művészetével egyetemben. Utat tör magának többek között a lilium, a heraldikus lilium.

A városokba sűrűn telepednek újra idegen mesteremberek, kereskedők, az előbbieket céhekbe alakulnak, ám valamennyien kedvezmények egész sorát kapják, mert az új rend támogatói. Eleinte, amíg nem engedik meg a városok jövevényei statutumaik alapján a vidéki magyarságnak falaik között való megtelepedését, ipari cikkeik egészen idegenek. Később már látszik a mieink hatása, amely állandóan növekedik.

A reneszánsz, amely egész Európát uralma alá hajtotta, bennünket is elérte. Az olasz reneszánsz motívumai gazdag virágtengerként borítják be Hollós Mátyás királyi udvarának tájékát. Főuraink, a nemesek, várkapitányok hajlékában a nép szeme elé kerülnek, az izmaeliták nyikorgó kordéján sok módos holmi beszél a rinascimentoról. Virágozó ipari művészetünk kifelé gravitál, jeléül a gyors szárbaszökkenésnek. Azután jön a török áradás, meg a Habsburg-uralom. De az erdélyi szászok épp ezidőben a maguk német fajtájának reneszánszát kultiválja s ha már az újjászületés művészetét tárgyaljuk, essék itt szó az úgynevezett lengyel behatásról, amelyről valami alappal azt gondolom, hogy a magyar reneszánsz hatott inkább rájuk.

A török, mert illik — ha nem is szokás — tudni, amikor Ióra ültette a spahikat és megindította janicsárjait, tenger egyéb népet szólított táborba. Űst, papucs, szőnyeg, fátyol, ruhakészítők egész serege követte a harcosokat. És a magyar néppel nem ellenségeskedtek annyira, mint amilyen sötétnek festjük — német szemüvegen keresztül — az ördögöt a hódoltság falára. Ennek a népművészet a cáfolata. Az arabeszkék, az anatóliai szőnyegek, török kelmék, az erdélyi urak törökös viselete a bizonyoságaim... Kelet Keletre talált megint...

De menjünk tovább.

A korai, de különösen a későbbi barokk, amely főleg nyugati Magyarországon érezte hatását, új díszítőelemekkel gazdagította bennünket, s túl a Dunán a magyar Biedermeier, a Himfy korának stílusa is megpendül halkán, mint hárfán a húr.

Úgy-e, még így elnagyolva sem olyan könnyű ez a lenézett téma?

Mondhatnák sokan, hogy én magam bizonyítottam be, mennyire nincs eredeti magyar díszítőművészetünk. Erre a következőket felelem: A tanulás és küzdés jogán — és ezekhez kétségtelenül jogom van — tiltakozom az ellen, hogy bármely európai stílus ornamentikáját, mielőtt ezekhez érkeztünk el, kiindulási pont gyanánt tárgyalja bárki. Tessék levezetni ezeknek az ornamenseknek a családfáját s akkor nagyrészt megérkezünk oda, ahol ma állanunk kell s amely elmélet úgy szól: Ex Oriente lux. És hitemre, érdekes a chinológusok legújabb kutatásának tömege, amely valamennyiünknel régebbi írások, adatok alapján nyomoz, és hitelességével hallgatásra szorítja a művészet-smokkok öblös torkát. A Kelet pedig a magyarok bölcseje.

Művészet behatások nélkül nem fejlődik, mert nem fejlődhetik. Szeretném tudni, hogy mi volna, ha az a néptörzs, amely először találta ki a lakóházat, megtiltotta volna más népeknek az átvételét? És ugyan kérem, nincs nemzetenként megkülönböztethető háztípus? Nagyon könnyen úgy járhat a népművészet valamelyik modern kutatója, mint az az úr, aki a hollandus tulipán és mustarkönyvek alapján vizsgáztatott egy bodrogközi magyart, amikor farigcsált. Arra a kérdésre a tudós férfinak, hogy honnan vette a tulipánt, megszólal az áldozat: „Ugyan úrfi, nem tulipán ez, ha' kikirics. Ehol van ná”.

Minden nép, amikor művészkedik, a környezetéhez fordul. S a magyarság díszítő motívumainak óriási része a faluban termett, mint ahogy keleti asszonyok szőnyegei is a homokpuszta vagy virágos hazai rétek szülöttei. Két példával szolgálok. Egy Hamedan-szőnyegről van szó. Az anyaga rőt teveszőr. Sárgás homoksivatagon, az alkonyatnak mindent fekete árnyékképpen mutató fényében tevék csoportja ballag. Utánuk a pásztor, meg egy-két kutya. Két oldalról szegényes vegetáció. Messzebből sakálok, hiénák kerülgetik az állatokat és hosszú sorban keselyük csapata ül a földön. Mi ez vajjon? Egy arab asszonnak az életből megszótt meséje . . .

A másik egy úgynevezett erdélyi szőnyeg. Imaszőnyeg. De vajjon mi van rajta? A mohamedán ajtónyílás, amelynek a közepén magyar ház, galambdúc, jegenye, gémeskút, tó van ábrázolva s a szeldiszítésben a kétfejű sas. Nem az osztrák, de a mezopotámiai eredetű kétfejű sas, amely a XII. században tűnik fel először és a Hedzsira VI. százada óta a kayfai és amidai (Mezopotámia) ortokidák érmein szerepel állandóan s amelyet Firduszi is megénekel. Perzsául az ilyen címert rengnek hívják s a rangjelölője. És ez a szőnyeg? Nem egyéb, mint talán egy erdélyi asszonnak keleti eredetű munkába beleszótt hazai álma . . . Ezért nem szabad nagyképeknek lennünk.

A másik életét vizsgálva, végignézhettük egész Magyarország népének művészetét. Úgy találjuk, hogy díszítésükben, e díszítés elhelyezésében egyedülállók. És amikor tudjuk, hogy annakidején a jobbágyot minden munkaeszközétől megfosztották az urai, megértjük, miért munkálták meg csupán a primitív eszközökkel is megművelhető anyagot. És átérezvén mindezeket, igen nagy tisztelettel kell megemelnünk e művészet előtt a süvegünket. Ha egyébként nem, hát azért, mert ez az a kincsesbánya, amelyből a mi művészeink meríthetnek. Azok, akik lélekben hozzáférközhetnek. Mint például Kós Károly, az „Ének Attila királyról“ és „Régi Kalotaszeg“ megteremtője . . . A kritikusok közül Yartin érezte meg leginkább, hogy miről van szó . . . Arról, hogy van valamin, ami különb dolog, mint az idegenek szemérmetlen utánzása.

